

І.М. Свириденко

викладач

(Житомирський державний університет)

Вірність в особистісних взаєминах студентів.

Нестабільність і суперечливість моральної атмосфери у сучасному суспільстві зумовили особливу гостроту проблеми морального виховання молоді. Сьогодні важливим є забезпечення у виховному процесі повноцінного розвитку особистості студента. Основні вимоги до морального виховання молоді, серед яких стрижнева роль належить вірності особистості, знайшли своє відображення в Законі України «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепції національного виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та інших нормативних документах, які визначили стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи забезпечення можливостей постійного морально-духовного самовдосконалення особистості.

У вітчизняній педагогіці різноманітні аспекти проблеми виховання моральних якостей особистості розглядаються І. Бехом, М. Боришевським, О.Вишневським, О. Киричуком, Г. Костюком, М. Красовицьким, А.Макаренком, Ю. Приходьком, В. Сухомлинським, К. Чорною та іншими. Зокрема, питанню формування вірності особистості значну увагу приділяли В. Сухомлинський, І. Бех.

Аналіз наукової літератури дає можливість з'ясувати, що окремі проблемні питання, пов'язані з вивченням міжособистісних взаємин окреслювали у своїх працях такі дослідники як: В. Агєєв, І. Бех, О. Бодальов, Л. Гозман, Є.Головаха, О. Єршов, І. Карчевський, М. Коган, Я. Коломинський, В. Куніцина, О. Леонтєєв, О. Мудрик, М. Обозов, Л. Орбан –

Лембрик, Н. Паніна, Б.Паригін, А. Петровський, В. Семиченко, В. Сухомлинський, В. Трусов, Є. Цукатова, Н.Щуркова та інші.

Вірність ми розглядаємо як особистісний конструкт, що визначає специфіку міжособистісних взаємин. Зокрема, це надійність, відповідальність, обов'язковість людини у різних обставинах, пов'язаних з міжособистісною взаємодією. Особистість зі сформованим почуттям вірності сприймає іншу людину у контексті турботливого до неї ставлення, а характерною ознакою такої людини є її надійність у різних життєвих обставинах. Особливості виявлення вірності у взаєминах зумовлюються життєвим досвідом особистості, її ціннісними орієнтаціями та рівнем розвитку самосвідомості.

Витоки вчинку-вірності, за І. Бехом, пов'язуються з виникненням внутрішньої позиції індивіда, згідно з якою він поводить відповідно до очікувань спочатку рідних і близьких йому осіб, а згодом і більш широкої людської спільноти (групи, колективу, тощо). Для людини, у якої вчинок-вірність набуває певної усталеності й перетворився на складову її моральної структури, санкціонуючим центром його здійснення виступає власне сумління, зазначає вчений [1, с. 1-2].

Формування вчинку-вірності, за вченим, в особистості слід здійснювати за такими напрямками: 1) розуміння суспільної і суб'єктивної необхідності та важливості дотримання соціальних норм у різновидах власної поведінки; 2) прогнозування можливих ускладнень у міжособистісних взаєминах у ситуації вчинку-вірності (його оцінка з боку друзів, ровесників, тощо); 3) створення власного алгоритму подолання цих ускладнень і свого вчинкового сценарію; 4) усвідомлення поетапної процедури вчинку-вірності; 5) емоційне самооцінювання результату вчинку-вірності; 6) набуття моральної звички вчинку-вірності [1, с. 1-2].

У структурі вірності нами виділяється когнітивний, емоційно-ціннісний, практичний компоненти. Визначаючи і доповнюючи один одного, вони через показники, індикатори характеризують кількісний і якісний аспект особистості студента та відображають наявність, стихійність, широту, дієвість вияву вчинку-вірності в особистісних взаєминах.

Зокрема когнітивний компонент вірності в особистісних взаєминах характеризується співвідношенням рівня розвитку знань про вірність в особистісних взаєминах, норми, правила, моделі поведінки прийняті в соціумі, віддзеркалює рівень і дієвість знань про сутність і особливості взаємодії з іншими людьми, структуру і стилі спілкування, а також їх актуалізацію у встановленні й реалізації особистісних взаємин, вибір способів, засобів і механізмів взаємодії.

Важливу роль у вихованні вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ відіграє рівень знання ними складових соціального інтелекту як специфічного когнітивного утворення, яке забезпечує їх успішне спілкування з оточуючими та знаходить свій вияв в умінні творчо підходити до питань взаємовідносин з іншими людьми [3, с. 22-27].

Так, у юнацькому віці виникає і розвивається особливий вид діяльності – спілкування, основним змістом якого є ровесник або інша значуща людина. Спілкування проявляється в побудові взаємин з ровесниками на основі певних етичних норм. Знання юнаками і дівчатами особливостей особистісної взаємодії, норм, правил поведінки, прийнятих у соціумі, особливостей вияву вчинку-вірності забезпечують ефективність взаємин з ровесниками, оточуючими людьми. «Потреба в глибокому особистісному контакті особливо гостро переживається в ранньому юнацькому віці, коли прагнення молоді до усвідомлення своєї індивідуальності, до самовираження вимагає як дзеркала (іншого «Я», так і вияву співучасті). Вірогідно, цим можна пояснити потяг юнаків і дівчат до товариського дружнього спілкування» [2, с. 113].

Юнаки та дівчата впевнені у тому, що вірному, надійному другу можна розповісти свої таємниці, «відкрити душу», поділитися своїми переживаннями, щодо тієї чи іншої проблеми, адже вірний друг – це та людина, яка завжди зрозуміє та підтримає і ніколи не зрадить. Вірність виявляється в усій своїй величч, коли людина не зраджує своїх благородних почуттів, коли їй властиве загострене почуття сорому. Вірність включає взаєморозуміння між юнаками і дівчатами, при якому кожен з них достатньо добре знає особистісні якості своїх партнерів. Адже перебування студентів тривалий період у товаристві один одного, виконання спільних завдань потребують від них узгодженості як на психофізіологічному рівні (вплив темпераменту, потреб тощо), так і на психологічному та соціально-психологічному рівні (узгодженість соціальних ролей, інтересів, ціннісних орієнтацій тощо). У ролі критерію міжособистісної сумісності виступає суб'єктивна задоволеність юнаків і дівчат процесом і результатами взаємодії, яка супроводжується взаєморозумінням, взаємоповагою, взаємними симпатіями, виникненням впевненості в позитивності контактів.

Для характеристики вірності в особистісних взаєминах необхідно визначити наскільки повно та адекватно партнер зі спілкування здатен зрозуміти іншого та самого себе. Від цього значною мірою залежить темп ефективної взаємодії між ними. Відтак, до процесу розуміння студентами один одного включається механізм рефлексії. Тому одним із важливих складників когнітивного компоненту вірності в особистісних взаєминах студентів ми визначаємо рефлексію. Це не просто знання або розуміння іншого, а знання того, як інший розуміє свого партнера, своєрідний подвоєний процес дзеркального відображення один одного, глибоке, послідовне взаємовідображення, змістом якого є відтворення внутрішнього світу партнера зі взаємодії, причому в цьому внутрішньому світі, в свою чергу, відображається внутрішній світ першого. [4, с.157].

Показниками когнітивного компонента нами визначається: розуміння сутності вірності особистості, механізмів її прояву та усвідомлення необхідності її виявлення в особистісних взаєминах; знання норм, правил поведінки і спілкування, прийнятих у соціумі та усвідомлення доцільності їх дотримання; володіння системою знань про особливості особистісних взаємин, сумісність, рефлексію.

Критерієм розвитку когнітивного компонента є повнота, глибина осмислення, міцність знань про вірність в особистісних взаєминах та усвідомлення доцільності оволодіння ними.

Емоційно-мотиваційний компонент інтегрує почуття, переживання, що відображають ціннісне ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності, позитивні мотиваційні установки особистості і є основою формування мотивів вияву вірності в особистісних взаєминах, що виявляється через усвідомлення юнаками і дівчатами необхідності вияву вірності у взаєминах з іншими. Критерієм його виявлення є спрямованість, стійкість, дієвість мотивів. Він характеризує розвиток ціннісно-орієнтаційної свідомості й визначення на цій основі кола особистісно-значимих цінностей.

Показниками емоційно-ціннісного компонента ми визначили: усвідомлення необхідності виявлення вірності в особистісних взаєминах; ставлення до вчинку-вірності як особистісної цінності; наявність емоційно-позитивного ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності; розвинута емпатія; емоційна саморегуляція.

Практичний компонент вірності в особистісних взаєминах репрезентується через вчинки особистості. Вчинок, тобто, комунікативна дія, опосередкована процесом спілкування та взаємодії між людьми, є складовою константою (основною одиницею) соціальної поведінки. В довідковій літературі вчинок характеризується як акт морального самовизначення, в якому він утверджує себе як особистість у своєму ставленні до інших людей,

груп, суспільства. У вчинку людина, змінюючи себе, змінює ситуацію і, таким чином впливає на соціальне оточення. Отже, можна стверджувати, що вчинок стає провідним механізмом і рушійною силою розвитку та саморозвитку особистості в соціумі. [5, с.279].

Вияв вчинку-вірності дає змогу людині не лише свідомо та систематично долати негативні риси свого характеру, але й якомога повніше гуманізувати особистісні взаємини з іншими. Йдеться про здатність юнаків і дівчат у процесі взаємодії переживати і співпереживати, відчувати і співчувати, розрізняти добре і погане, виявляти такі якості, як надійність, незмінність, відповідальність, емпатійність, порядність, великодушність. Коли об'єкт взаємодії розраховує на надійне, відповідальне ставлення з вашого боку, довіряє вам, встановлюються добрі і міцні взаємини, які матимуть високоморальний характер. При цьому моральна задоволеність – необхідний компонент і умова ефективної взаємодії, тобто, здійснивши вчинок-вірність, людина відчуває почуття задоволення, усвідомлює, що її совість чиста, і навпаки, зрадивши, розуміючи, що її вчинок далекий від норм моралі, вона здатна до переживання.

Відтак, механізмом утворення такої якості особистості як вірність є поєднання трьох компонентів: 1) Зразок – знання про вірність і особливості її прояву в особистісних взаєминах. 2) Емоція – переживання, яке приховане за нормою та виявляє ставлення особистості до особистості. Емоції мають і самостійну мотиваційну енергію – це мотор нашої поведінки, її мобілізуюча сила. Будь-яка емоція існує в єдності з образом (когнітивна структура) і афективним її тоном. Внаслідок цього відбувається кодування інформації в довготривалій пам'яті. 3) Дія (вчинок). Вчинок-вірність, як акт морального самовизначення особистості щодо інших людей і самого себе. Вчинок завжди діалогічний. Він може бути зрозумілим лише в діалогічному контексті як смислова позиція однієї людини щодо іншої. Саме через вчинки

людина піднімається до своєї сутності і набуває досвіду вияву вірності в особистісних взаєминах.

У зв'язку з цим, вчинок-вірність є актом вільного волевиявлення, який особисто сконструйований і реалізований. Він має такі особливості: одиничність, відповідальність, аксіологічність (базою для його оцінки слугує не технічна сторона, а її морально-етична сфера). Вчинки, які повторюються, ведуть до фіксації особистісних настанов. Актуалізація морального вчинку-вірності можлива при відсутності соціального контролю. У вчинках можуть виявлятися протиріччя між спонуканням, мотивом вчинку та його результатом. Завдяки почуттям, що супроводжують дію-вчинок, розвивається здатність до самопідкріплення (почуттями, які були викликані попередньою аналогічною дією).

Виявлення вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ – свідомо регульована діяльність, поведінка на основі соціально-значущих норм, правил призводить до досягнення значимих цілей. Відповідно практичний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів оптимізується у напрямі закріплення нових способів поведінки, пов'язаних зі сприйняттям іншої людини як цінності та передбачає свідомий контроль студентами власних дій, учинків, їх адекватність загальноприйнятим нормам, які внаслідок саморегуляції виступають як ціннісні орієнтири їхнього морального зростання.

Показниками практичного компонента вірності в особистісних взаєминах студентів нами визначено: свідомо регульована діяльність, поведінка на основі соціально-значущих норм, правил; виявлення товаришкості, надійності, незмінності, постійності, відданості, відповідальності, емпатійності, обов'язковості, контактності, комунікабельності; створення власного алгоритму дотримання вірності в особистісних взаєминах; здатність до емоційного самооцінювання результату

вчинку-вірності; набуття звички виявлення вірності в особистісних взаєминах.

Розвиток усіх трьох компонентів вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ свідчить, що вони тісно пов'язані між собою, оскільки при її характеристиці вони розглядаються як єдине ціле. Тому будь-яке послаблення щодо розвитку одного з них неодмінно відіб'ється на інших двох, а також і на загальному рівні сформованості вірності в особистісних взаєминах студентів. Взаємозв'язок, який наявний між компонентами, сприяє тому, що посилення одного з них буде одночасно збагачувати інші.

Таким чином, виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ може відбуватися у два етапи. Перший етап, є найбільш суперечливим, оскільки він пов'язаний з боротьбою мотивів, елементів свідомого і неусвідомленого, сумнівів. Це етап вироблення студентом власної позиції щодо вияву вірності в особистісних взаєминах. Другий етап – процес інтеріоризації, привласнення студентом цієї моральної категорії, виявлення її в особистісних взаєминах.

Зробивши аналіз психолого-педагогічної літератури нами було визначено комплекс педагогічних умов виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ : педагогічна підтримка студентів у моральному самовизначенні; залучення студентів до колективного обговорення морально-етичних дилем, складених на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій; формування в студентській групі виховного середовища, що активізує засвоєння студентами моральних понять і цінностей; використання групових форм навчально-виховної взаємодії, що забезпечують систематичну демонстрацію студентам моральних суджень, які перевищують їх актуальний рівень морального розвитку. Слід зазначити, що тільки комплексне забезпечення обґрунтованих педагогічних умов дає можливість успішно виховати вірність в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Список використаних джерел.

1. Бех І. Д. Вчинок у морально – духовному розвитку особистості. / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2006. – №6. – с.1-2.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280с. – (Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання; Кн.1).
3. Булка Н.І. Креативність і соціальна компетентність / Н. І. Булка // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №10. – С.41– 49.
4. Кон И.С. Социология личности. М., 1967.
5. Орбан – Лембрик Л.Е. Соціальна психологія / Орбан – Лембрик Л.Е. – К.: Либідь, 2004 – 576с. – (Підручник у 2кн. Кн.1).

**Особливості виховання вірності в особистісних взаєминах студентів
ВНЗ.**

В статті розглядається поняття «вірність», змістова структура вірності в сукупності когнітивного, емоційно-мотиваційного, практичного компонентів. Розкриваються особливості виховання цього інтегрального утворення в особистісних взаєминах студентів вищих навчальних закладів.

На фоні соціально економічних перетворень, що спостерігаються в сучасному українському суспільстві, дедалі гостріше постає питання морального виховання молоді. У наш час, коли відбувається творення незалежної, правової, демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського товариства актуальним постає завдання щодо створення такої системи виховання, яка забезпечувала б високий рівень розвитку моральних якостей особистості, серед яких стрижнева роль належить вихованню вірності в особистісних взаєминах підростаючого покоління.

Орієнтири щодо вирішення окресленої проблеми знаходять своє відображення в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законі України «Про вищу освіту», «Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти».

У системі роботи викладачів вищих навчальних закладів спостерігаються переважно орієнтації на здобуття знань, умінь і навичок, а проблеми

виховання моральних якостей, зокрема, вірності залишаються поза центром їхньої уваги.

Соціально-філософський та психологічний аспекти моральності знайшли своє відображення у працях українських учених В. Андрущенко, І. Беха, М. Боришевського, І.Зязюна. Вагомий внесок у дослідження проблеми морального виховання особистості зробили такі вчені, як В. Білоусова, Г. Васянович, Л. Виготський, В. Киричок, О. Кононко, Г. Костюк, О. Леонт'єв, В. Оржеховська, М. Фіцула, К. Чорна. Значну увагу питанню формування вірності особистості приділяли В. Сухомлинський, І. Бех.

Окремі проблемні питання, пов'язані з вивченням міжособистісних взаємин окреслювали у своїх працях В. Агєєв, І. Бех, О. Бодальов, Л. Гозман, Є. Головаха, О.Єршов, І. Карчевський, М. Коган, Я. Коломинський, В. Куніцина, О. Леонт'єв, О.Мудрик, М. Обозов, Л. Орбан-Лембрик, Н. Паніна, Б. Паригін, А. Петровський, В. Семиченко, В.Сухомлинський, В. Трусов, Є. Цукатова, Н. Щуркова та інші.

Метою статті є розгляд поняття «вірність», змістової структури вірності та особливості її виховання в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Вірність ми розглядаємо як особистісний конструкт, що визначає специфіку міжособистісних взаємин. Зокрема, це надійність, відповідальність, обов'язковість людини у різних обставинах, пов'язаних з міжособистісною взаємодією. Особистість зі сформованим почуттям вірності сприймає іншу людину у контексті турботливого до неї ставлення, а характерною ознакою такої людини є її надійність у різних життєвих обставинах. Особливості виявлення вірності у взаєминах зумовлюються життєвим досвідом особистості, її ціннісними орієнтаціями та рівнем розвитку самосвідомості.

У суспільній свідомості вірність розглядається як ідеальні взаємини на високому рівні довіри. Вірність є особливою властивістю особистості, що виявляється в її оцінному ставленні до своїх учинків, взаємин з іншими людьми і характеризується єдністю знань, потребово-мотиваційних утворень,

практичних дій, емоційно-вольових факторів. Вона означає незмінну відданість конкретній людині, виконання даних зобов'язань, постійність у взаєминах, поглядах, почуттях, прагненнях та передбачає не лише взаємодопомогу і взаєморозуміння, а й внутрішню духовну близькість, довіру.

Виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ потребує розгляду її структурних компонентів. Змістову структуру вірності можна представити взаємопов'язаними і взаємозумовлюючими компонентами: когнітивним, емоційно-мотиваційним, практичним.

Зокрема, когнітивний компонент вірності в особистісних взаєминах характеризується співвідношенням рівня розвитку знань про вірність в особистісних взаєминах та віддзеркалює рівень і дієвість знань про сутність і особливості взаємодії з іншими людьми, структуру і стилі спілкування, а також їх актуалізацію у встановленні й реалізації особистісних взаємин, вибір способів, засобів і механізмів взаємодії.

Так, у юнацькому віці виникає і розвивається особливий вид діяльності – спілкування, основним змістом якого є ровесник або інша значуща людина. Спілкування проявляється в побудові взаємин з ровесниками на основі певних етичних норм. Знання юнаками і дівчатами особливостей особистісної взаємодії, норм, правил поведінки, прийнятих у соціумі, особливостей вияву вчинку-вірності забезпечують ефективність взаємин з ровесниками, оточуючими людьми. «Потреба в глибокому особистісному контакті особливо гостро переживається в ранньому юнацькому віці, коли прагнення молоді до усвідомлення своєї індивідуальності, до самовираження вимагає як дзеркала (іншого «Я», так і вияву співучасті). Вірогідно, цим можна пояснити потяг юнаків і дівчат до товариського дружнього спілкування» [1: 113].

Показниками когнітивного компонента нами визначається: розуміння сутності вірності особистості, механізмів її прояву та усвідомлення необхідності її виявлення в особистісних взаєминах; знання норм, правил

поведінки і спілкування, прийнятих у соціумі та усвідомлення доцільності їх дотримання; володіння системою знань про особливості особистісних взаємин, сумісність, рефлексію.

Емоційно-мотиваційний компонент інтегрує почуття, переживання, що відображають ціннісне ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності, позитивні мотиваційні установки особистості і є основою формування мотивів вияву вірності в особистісних взаєминах, що проявляється через усвідомлення юнаками і дівчатами необхідності вияву вірності у взаєминах з іншими. Показниками емоційно-ціннісного компонента ми визначили: усвідомлення необхідності виявлення вірності в особистісних взаєминах; ставлення до вчинку-вірності як особистісної цінності; наявність емоційно-позитивного ставлення до інших людей, до себе, оточуючої дійсності; розвинута емпатія; емоційна саморегуляція.

Практичний компонент вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ репрезентує свідомо регульовану поведінку на основі соціально-значущих норм, правил, соціальну активність у взаєминах, спілкуванні. Він передбачає оволодіння вихованцями соціально-комунікативними вміннями і навичками, які дозволяють успішно встановлювати контакти з іншими людьми, виявляти вірність в особистісних взаєминах, створення власного алгоритму дотримання вірності в особистісних взаєминах, набуття звички виявлення вірності в особистісних взаєминах, здатність до емоційного самооцінювання результату вчинку-вірності

Показниками практичного компонента вірності в особистісних взаєминах студентів нами визначено: свідомо регульована діяльність, поведінка на основі соціально-значущих норм, правил; виявлення товарищескості, надійності, незмінності, постійності, відданості, відповідальності, емпатійності, обов'язковості, контактності, комунікабельності; створення власного алгоритму дотримання вірності в особистісних взаєминах; здатність до емоційного самооцінювання результату вчинку-вірності; набуття звички виявлення вірності в особистісних взаєминах.

З метою вивчення рівнів сформованості вірності в особистісних взаєминах студентів нами було підібрано комплекс діагностичних методик, зокрема: метод довготривалого спостереження за поведінкою студентів у особистісних взаєминах і спілкуванні з одногрупниками у процесі підготовки і проведення справ різного характеру, під час спільної діяльності; бесіди зі студентами ВНЗ з метою виявлення рівнів сформованості у юнаків і дівчат вірності в особистісних взаєминах; метод узагальнених незалежних характеристик, за допомогою яких ми з'ясували ступінь сформованості вірності в особистісних взаєминах студентів, проявів поведінки юнаків і дівчат за оцінками, які їм давали одногрупники; анкетування, інтерв'ювання, тестування, бесіди з метою виявлення розуміння сутності поняття «вірність», її основних ознак, механізмів прояву в особистісних взаєминах; застосування ситуацій морального вибору й аналізу життєвих ситуацій; метод самооцінки; метод кількісної обробки отриманих даних.

Для з'ясування рівня розуміння студентами вірності в особистісних взаєминах юнакам і дівчатам пропонувалося розкрити зміст поняття «вірність», вичленити основні поведінкові характеристики вірності в особистісних взаєминах, дати оцінку власному рівню знань. Так, вірність в особистісних взаєминах респонденти окреслюють як : довіру у взаєминах (люди розповідають найпотаємніше, не зраджують за будь-яких обставин, підтримують друга у будь-якій ситуації – 21,32% опитаних ЕГ та 20,61% КГ; надійність – 10,29% ЕГ та 13% КГ; відповідальність за свої вчинки – 5,88% ЕГ та 7,63% КГ; відданість почуттям, поглядам, переконанням – 4,41% ЕГ та 5,34% КГ; відвертість у вчинках, діях за будь-яких обставин – 8,82% ЕГ та 6,10% КГ; взаєморозуміння, взаємоповага, взаємодопомога, взаємопідтримка 5,14% ЕГ та 3,05% КГ; обов'язковість виконання взятих на себе зобов'язань – 2,94% ЕГ та 4,58% КГ; постійність у взаєминах (людина, яка дружить, не обмінює ці взаємини на взаємини з іншим) – 1,47% ЕГ та 2,29 % КГ; незрадливність поглядів і почуттів друга – 19,85% ЕГ та 18,32% КГ;

справедливість – 1,47% ЕГ та 2,29% КГ; не правильна відповідь – 18,38% ЕГ та 16,79% КГ.

Результати кількісної і якісної обробки даних свідчать про те, що серед складових вірності в особистісних взаєминах більшістю студентів обрані надійність, відповідальність за свої вчинки, відданість почуттям, поглядам, переконанням; вірність поглядам і почуттям друга; довіра у взаєминах (друзі розповідають найпотаємніше, не зраджують за жодних обставин, підтримують у будь-якій ситуації); відвертість у вчинках, діях за будь-яких обставин; взаєморозуміння, взаємоповага, взаємопідтримка, обов'язковість виконання, взятих на себе зобов'язань.

Щодо виявлення вірності в особистісних взаєминах, то студенти оцінили її наступним чином. Зокрема, 29,8% опитаних ЕГ та 31,2% КГ зазначили, що завжди виявляють вірність в особистісних взаєминах; 21,3 % опитаних ЕГ та 22,4% КГ зізнаються, що виявляють вірність в залежності від ситуації (якщо вірність виявляють до них, то вони теж вірні у взаєминах). Слід зазначити, що 48,9% опитаних ЕГ та 46,4 % КГ правдиво відповіли, що не виявляють вірність в особистісних взаєминах, даючи наступне пояснення: «Я не вважаю за потрібне виявляти вірність у особистісних взаєминах, тому що не існує вірної дружби. Як правило, люди дружать за корисних цілей, а при нагоді зраджують і роблять вигляд ніби не знають тебе». «У житті не слід усе розповідати другові, у кожного повинні бути свої секрети, тоді легше жити, адже тоді тебе ніхто не зрадить».

На запитання чи виявляють вірність у ставленні до Вас ? 32,3% опитаних ЕГ та 31,5% КГ дали позитивну відповідь, підкреслюючи, що їхні друзі завжди виявляють вірність у ставленні до них. 24,6% опитаних ЕГ та 25,8 % КГ зазначили, що в особистісних взаєминах їхні друзі є вірними в залежності від ситуації. 43,1% студентів ЕГ та 42,7 % КГ відповіли, що їхні друзі не виявляють вірність в особистісних взаєминах.

У проведеному нами дослідженні внаслідок спостереження за поведінкою і взаєминами студентів, аналізу їхніх висловлювань та ранжування відповідей

на запитання анкет були конкретизовані ті риси характеру, які необхідні для встановлення позитивних особистісних взаємин. Юнаки і дівчата надають перевагу таким особистісним якостям як вірність, надійність, щирість, відвертість, відповідальність. Зокрема, 44% опитаних ЕГ та 40,37% КГ вибрали вірність, 23,21% ЕГ та 26,08% КГ обрали надійність, 17,26% КГ та 20,49% КГ – щирість, 8,3% ЕГ та 5,6% КГ – відвертість, 7,14% ЕГ та 7,45% КГ – відповідальність.

Таким чином, нами було встановлено, що високий рівень сформованості вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ відзначається тоді, коли студент має глибокі знання про сутність і зміст вірності особистості, механізми її прояву, добре володіє системою знань про особливості міжособистісних взаємин, сумісність. Студенту з названою характеристикою притаманна товарицькість, надійність, незмінність, постійність, відданість, відповідальність, емпатійність, обов'язковість, контактність, ввічливість, комунікабельність. Такі студенти самокритичні, вимогливі до себе та до інших, мають адекватну самооцінку. Їм властива розвинута рефлексія, емпатія. Особистість з високим рівнем сформованості вірності сприймає іншу людину у контексті турботливого ставлення до неї, а характерною ознакою такої людини є її надійність у різних життєвих ситуаціях. Юнаків і дівчат із названим рівнем нами виявлено 17,2 % опитаних ЕГ та 18,4 % КГ.

Середній рівень сформованості є рівнем фрагментарних знань щодо сутності і змісту вірності особистості, механізмів її прояву. Ці знання неглибоко усвідомлюються та не мають адекватного особистісного значення, вони не мотивуються внутрішньою потребою, а студент діє згідно них тому, що так чинять інші, цього вимагають. Поведінка часто зумовлюється ситуативно – залежно від вимог, інтересів, потреб і під впливом значимих людей. Студент не завжди виявляє вчинок-вірність в особистісних взаєминах, не може регулювати своїми емоціями, почуттями, діями, вчинками. Усвідомлює необхідність дотримання вірності в особистісних взаєминах, моделей поведінки, прийнятих в соціумі, але часто

не може оцінити й проаналізувати відповідно до них власну поведінку і вчинки інших людей. Йому властива егоцентричність, орієнтація на свої власні інтереси і неадекватна самооцінка; підвищена конфліктність, відсутність партнерської організації, низький рівень адаптації у соціумі. Студент виявляє вірність в особистісних взаєминах ситуативно, в залежності від ситуації. Так, у 23,4 % респондентів ЕГ та 22,9 % КГ виявлено середній рівень сформованості вірності особистості.

Для низького рівня сформованості вірності в особистісних взаєминах характерні недостатньо повні знання про норми, правила поведінки і спілкування, прийняті в соціумі. Студент не завжди усвідомлює необхідність виявлення вчинку-вірності в особистісних взаєминах і як наслідок не може оцінити відповідно до них власну поведінку і вчинки інших людей. Спонукальним механізмом дотримання вірності в особистісних взаєминах у такого студента виступають тільки окремі люди або група. Студент не виявляє товариськість, надійність, незмінність, постійність, відданість, відповідальність, емпатійність, обов'язковість, комунікабельність у різних обставинах, пов'язаних з міжособистісною взаємодією, не здатний до емоційного самооцінювання результату вчинку-вірності, не виявляє вірність в особистісних взаєминах. Так, низький рівень сформованості вірності особистості нами було виявлено у 59,4 % опитаних ЕГ та 58,7% КГ.

Отже, як показали результати констатувального етапу експерименту, студенти ВНЗ мають недостатньо глибокі ґрунтовні знання щодо вірності в особистісних взаєминах. Багатьом юнакам і дівчатам властива спрямованість на себе, тяжіння до егоцентризму, низький рівень емпатії. У них не сформовані навички саморегуляції поведінки, що виражається у неконтрольованих діях, вчинках.

Враховуючи дані констатувального етапу експерименту та зробивши аналіз психолого-педагогічної літератури нами було визначено комплекс педагогічних умов виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ : формування у студентській групі виховного середовища, що активізує

засвоєння студентами моральних понять і цінностей, в тому числі і вірності; залучення юнаків і дівчат до колективного обговорення морально-етичних дилем, пов'язаних із виявленням вірності в особистісних взаєминах, на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій; використання групових форм навчально-виховної взаємодії, які забезпечують систематичну демонстрацію студентами вчинків-вірності; педагогічна підтримка студентів у моральному самовизначенні, вияву вчинку-вірності.

На наш погляд, для виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ необхідно створити в студентській групі відповідне виховне середовище, яке б стимулювало осмислення вчинку-вірності та засвоєння моральних понять і цінностей. Особлива роль у створенні виховного середовища, орієнтованого на виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ, належить куратору академічної групи. Як організатор виховного процесу він покликаний розв'язувати наступні завдання: створення і згуртування студентського колективу; узгодження педагогічних зусиль по вихованню вірності в особистісних взаєминах студентів; взаємодія з органами студентського самоврядування.

Необхідно зазначити, що особистість наставника групи, стиль його спілкування зі студентами є одним із визначальних факторів створення сприятливого емоційного фону у студентському середовищі. Від здатності куратора налагоджувати у взаємодії зі студентами емоційно відверті, комфортні, емпатійні стосунки суттєвим чином залежить виховний потенціал педагогічної діяльності, ефективність її впливу на виховання вірності студентів. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що найбільш доцільним щодо виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ є стиль педагогічного спілкування, який відповідає суб'єкт-суб'єктній, діалогічній стратегії соціальної взаємодії, передбачає рівноправність психологічних (не соціальних) позицій викладача та студентів, взаємну активність, відкритість та конгруентність, готовність стати на точку зору партнера. Побудова педагогічного процесу на принципах діалогу як

психологічно рівноправного співробітництва є необхідною умовою реалізації особистісного підходу у вихованні вірності студентів.

Для виховання вірності в особистісних взаєминах студентів недостатньо проповідувати вірність як моральну цінність, оскільки цінності не проповідуються, а виростають з умов життя. Студенти мають не тільки засвоїти певні моральні норми, виявляти вірність в особистісних взаєминах, а навчитися самостійно мислити на тему вірності у взаєминах. На наш погляд, найбільшою мірою розв'язанню цього завдання може сприяти когнітивно-еволюційний підхід до морального виховання, обґрунтований американським психологом Л.Кольбергом. [2: 68-94]. У контексті цього підходу ефективним методом виховання вірності студентів вважається колективне обговорення морально-етичних дилем пов'язаних із виявленням вірності в особистісних взаєминах, складених на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій. На думку Л. Кольберга, індивіди переходять від однієї стадії морального розвитку до іншої, стикаючись з поглядами, які суперечать їхній позиції й спонукають знаходити більш досконалі аргументи.

Отже, важливою умовою виховання вірності в особистісних взаєминах студентів є їх ознайомлення з різними поглядами на моральну проблему і постійна демонстрація студентами вчинків-вірності, які перевищують їх актуальний рівень морального розвитку. У ході досліджень з'ясувалося, що найбільш ефективний і природний шлях "презентації" особистості моральних суджень вищого рівня полягає у її залученні до дискусій, групового обговорення моральних дилем. [3: 130-144]. Обмін думками в дискусії відбувається внаслідок взаємозв'язку процесів пізнання і спілкування. Дискусія на тему вірності – це форма спільного раціонального розмірковування, під час якого моральні знання координуються і захищаються шляхом наведення доказів і аргументів та розширюються за допомогою логічних висновків. Завдяки цьому відбувається залучення студентів до діалогу, в якому кожний готовий і прагне вчитися на досвіді інших і на своєму власному. Як активний метод виховання дискусія розвиває

уміння спільно аналізувати факти і причини, удосконалює навички критичного й творчого мислення, вчить брати до уваги різні сторони моральної проблеми, виробляє уміння досягати згоди.

Важливою умовою виховання вірності в особистісних взаєминах студентів є створення особистісно орієнтованих моральних ситуацій, ситуацій вчинку-вірності та вчинку-зради в особистісних взаєминах. Теоретичною підставою конструювання таких ситуацій послужили дослідження В. В. Серикова. [4: 16-21]. Розв'язання особистісно-орієнтованих ситуацій актуалізує такі якості студентів, як готовність діяти з урахуванням позиції іншого, брати на себе відповідальність у розв'язанні проблеми, переводити конфліктну ситуацію в діалог шляхом аналізу її причин і вироблення спільної позиції, уміти прислухатися до чужої думки, відчувати емоційний настрій співрозмовника.

Ніколіна В. В. зазначає, що моральні особистісно орієнтовані ситуації реалізуються у формі переживання, смислотворчості, рефлексії, з виробленням власної позиції в ситуаціях пошуку, діалогу. [5: 85]. Створення моральних особистісно орієнтованих ситуацій, ситуацій вчинку-вірності та вчинку-зради в особистісних взаєминах забезпечується низкою прийомів: прихованою інструкцією, авансуванням довіри, посиленням мотивації, позитивним підкріпленням, педагогічним навіюванням, педагогічною підтримкою.

Поняття педагогічна підтримка є багатоаспектним. Воно характеризується як метод і форма виховання, технологія освіти, позиція педагога, як «вільне спілкування», «товариські відносини педагога і вихованця». [6: 60-65; 7: 45-50].

Метою педагогічної підтримки є усунення перешкод, які виникають на шляху особистісного становлення вихованців. Ми розглядаємо педагогічну підтримку як важливу умову виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ. Спираючись на роботи О. С. Газмана та інших учених, у дослідженні ми використовували різні види педагогічної підтримки:

інструментування морального вільного вибору; опора на позитивне в особистості; створення ситуацій успіху. Головним напрямком інструментування є розвиток суб'єктивності студента, уміння усвідомлювати ним свою поведінку і на основі цього нести відповідальність за свої дії, вчинки.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити комплекс педагогічних умов, які забезпечують виховання вірності в особистісних взаєминах студентів ВНЗ: педагогічна підтримка студентів у моральному самовизначенні; залучення студентів до колективного обговорення морально-етичних дилем, складених на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій; формування в студентській групі виховного середовища, що активізує засвоєння студентами моральних понять і цінностей; використання групових форм навчально-виховної взаємодії, що забезпечують систематичну демонстрацію студентам моральних суджень, які перевищують їх актуальний рівень морального розвитку. Слід зазначити, що тільки комплексне забезпечення обґрунтованих педагогічних умов дає можливість успішно виховати вірність в особистісних взаєминах студентів ВНЗ.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280с. – (Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання; Кн.1).
2. Kohlberg L. Stages of moral development as a basis for moral education // Munsey B. (ed.) Moral Development, Moral education and Kohlberg, 1971. – P. 68-94).
3. Blatt M., Kohlberg L., The effects of Classroom Moral Discussion upon Children's Moral Judgment // J. Moral Education. – 1975.-V.4/-P.130-144).
4. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование. /В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – №5. – С.16-21.

5. Николина В. В. Духовные ценности и воспитание личности: психолого-педагогический аспект. / В. В. Николина . – Н. Новгород, 2002. – С. 235.

6. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования/ Т. В. Анохина // Классный руководитель. – 2000. – № 3. – С. 60-65.;

7. Строкова Т. А. Педагогическая поддержка и помощь в современной образовательной практике / Т. А. Строкова // Педагогика. – 2002. – № 4. – С. 45-50.).

Свириденко И. Н. Особенности воспитания верности в личностных отношениях студентов.

В статье рассматривается понятие «верность», содержательная структура верности в совокупности когнитивного, эмоционально-мотивационного, практического компонентов. Раскрываются особенности воспитания этого интегрального образования в личностных отношениях студентов высших учебных заведений.

Sviridenko I.N. The peculiarities of education of fidelity in personal relations of students.

The article deals with the concept «fidelity», its notional structure of fidelity in total combination cognitive, emotional-motivation and practical components. The author of the article considers peculiarities of education this integral creation in students relations of higher educational establishments.